

УДК 338.48

Вільчинський А.О.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНИЙ КЛАСТЕР ЯК ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ УСПІШНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Стаття присвячена розгляду однієї з передумов розвитку території – створення рекреаційно-туристичного кластеру як прогресивної форми територіально-виробничого об'єднання. Розглянуто передумови його виникнення, мету і завдання, переваги і перспективи впровадження цієї інноваційної моделі співпраці.

Ключові слова: рекреаційно-туристичний кластер, інноваційна модель співпраці, об'єднання, учасники кластера, конкурентоспроможність.

Стаття посвящена рассмотрению одной из предпосылок развития территории - создание рекреационно-туристического кластера как прогрессивной формы территориально-производственного объединения. Рассмотрены предпосылки его возникновения, цели и задачи, преимущества и перспективы внедрения этой инновационной модели сотрудничества.

Ключевые слова: рекреационно-туристический кластер, инновационная модель сотрудничества, объединения, участники кластера, конкурентоспособность.

The article is dedicated to creation of recreation and tourism cluster as a progressive form of territorial and industrial association. There are also considered conditions of its creation, purpose and objectives, advantages and prospects of implementation of this innovative model.

Key words: recreation and tourism cluster, innovative model of cooperation, association, cluster members, competitiveness.

Актуальність теми та рівень її дослідження. Залучення та реалізація новітніх підходів щодо забезпечення сталого розвитку та конкурентоспроможності певної території є однією з передумов успішного розвитку будь-якого регіону. Як показує світовий досвід, у рамках новітніх інноваційних моделей всі учасники ринку задля більш ефективного виконання певних функцій або реалізації певних цілей прагнуть об'єднатися в кластери. На сучасному етапі розвитку світового господарства кластери виникають передусім у галузях економіки, у сфері високих технологій, виробництва і сфері послуг. Проте надзвичайно актуальним є впровадження кластерного підходу саме в туристичній галузі.

Згідно з теорією М. Портера, кластер – це об'єднані за географічною ознакою групи взаємопов'язаних компаній, спеціалізованих постачальників послуг, фірм у відповідних галузях, які не конкурують між собою, характеризуються спільною діяльністю та взаємодоповнюють одна одну [5, с. 205]. Серед зарубіжних та вітчизняних науковців, які приділяли увагу в своїх дослідженнях розвитку туристичного кластеру, слід виділити Ю. Алексєєву, К. Андрющенко, Р. Браймера, Дж. Боуена, Н. Внукову, Л. Гонтаржевську, П. Ебергардта, Ф. Котлера, Е. Мейкенза, В. Мідлттона, Р. Оскена, В. Савченко, С. Харічкова, Л. Черчик, В. Шекела, К. Шумана та ін.

Фундаментальний внесок в розробку означеної теми зробили такі вчені, як : М. Портер, Ван Циншен, К. Пойтченко, Д. Стеченко, О. Шаблій. Вони помітно розширили теоретичні засади, а також здійснили розробку практичних аспектів розвитку кластерів у туристично-рекреаційній сфері.

Успішне функціонування територіально-рекреаційної системи та формування на її основі рекреаційно-туристичного кластеру (РТК) є важливою складовою розвитку економіки території чи певного регіону. Кластерна модель дає змогу ефективно використовувати природні та антропогенні рекреаційні ресурси, історичну та культурну спадщину і значно посилити вплив сфери рекреації і туризму на економічний розвиток регіону. Все це зумовлює актуальність теми.

Метою запропонованої статті є простежити переваги кластерного підходу в туристично-рекреаційній сфері, а для цього визначити передумови виникнення кластеру, завдання, учасників і таке інше та спрогнозувати очікувані результати. У більшості країн світу потужним джерелом формування доходів і соціально-економічного розвитку, що забезпечує робочі місця, ріст валового внутрішнього продукту, суспільну злагоду та формування позитивного іміджу, є ефективне і раціональне використання туристично-рекреаційного потенціалу на рівні місцевих

територіальних громад. Позитивний вплив туризму є беззаперечним чинником для розвитку деяких секторів економіки: торгівлі, транспорту, сільського господарства, будівництва, виробництва товарів широкого вжитку. Серед іншого розвиток туристичної галузі має важливий вплив на структурні перетворення економічних систем у розвинених країнах світу.

Одним із дієвих механізмів успішного функціонування туристичної галузі території є створення рекреаційно-туристичних кластерів. РТК В. Гоблик кваліфікує «як добровільне об'єднання взаємодоповнюючих одне одного підприємств різних форм власності матеріального і нематеріального виробництва, соціальної, рекреаційно-туристичної сфери, що тісно співпрацюють із науковими установами, громадськими організаціями та органами місцевої влади, для досягнення економічного ефекту від створення і реалізації конкурентоспроможного рекреаційно-туристичного продукту» [1, с. 5].

Уперше кластерні моделі в туристичній діяльності з'явилися у Сполучених Штатах Америки, Франції, Великобританії, Канаді. Сьогодні швидкі темпи розвитку у формуванні та реалізації рекреаційно-туристичних кластерів демонструють і постсоціалістичні країни : Польща, Чехія, Грузія, країни Прибалтики та ін. Подібна динаміка зумовлена зміною ставлення та підходів до галузі туризму в цілому, де створення тематичних кластерів є основою розвитку територій із значним рекреаційно-туристичним потенціалом. До основних структурних завдань новоутворених рекреаційно-туристичних об'єднань можна віднести : створення сприятливого інвестиційного клімату території, посилення маркетингової та промоційної політики туристичного потенціалу, стимулювання та підтримку інноваційних методів і форм діяльності.

Приклади функціонування РТК у вищезгаданих країнах є важливими для наслідування в Україні. У нашій державі, враховуючи умови нерозвинутості туристичної інфраструктури, недостатньої поінформованості туристів, нераціонального використання рекреаційного потенціалу, роль подібних кластерів є надзвичайно важливою в аспекті реорганізації всієї туристичної галузі. Така ситуація вимагає консолідованих зусиль на загальнодержавному та регіональних рівнях щодо вироблення нових підходів у групуванні важливих регіонів із значним рекреаційно-туристичним потенціалом.

Передумовою виникнення туристичного кластеру є ініціатива зацікавлених у цьому суб'єктів. Це можуть бути місцеві органи районної влади, органи місцевого самоврядування, представники головних підприємств потенційного кластеру, спеціалізовані громадські та міжнародні організації, які можуть фінансувати такі проекти, наукові та освітні установи, а також фахівці, які мають досвід організації кластерів в інших регіонах чи галузях [7, с. 266].

Туристичний кластер, за словами С. Кузика, – це добровільне територіальне об'єднання взаємопов'язаних туристичних підприємств і

закладів, причому вони мають право на самостійну господарську діяльність [3, с. 56].

Проаналізувавши наукові дослідження В. Гоблика, А. Терехуха, С. Кузика, можна виділити кілька умовних резидентів рекреаційно-туристичного кластеру:

- представники бізнесу;
- державні органи влади;
- громадські організації та об'єднання;
- навчальні заклади.

Усі згадані вище учасники мають певні функції та завдання. Після створення кластеру вони формують концепцію та об'єднують свої зусилля для досягнення максимально позитивного ефекту. Взаємодопомога у координації та впровадженні спільних дій резидентами туристичного кластеру є важливим аспектом його діяльності. Метою створення рекреаційно-туристичних кластерів є їхній внесок в оновлення та зміцнення регіонального економічного потенціалу, підвищення конкурентоспроможності рекреаційно-туристичної галузі держави.

Основними завданнями РТК, за І. Дишловим, є:

- залучення коштів місцевих бюджетів, грантів, спонсорських коштів тощо та їх раціональне використання з метою ефективного розвитку рекреації;
- залучення вітчизняних та іноземних інвесторів до фінансування проектів по модернізації і новому будівництву рекреаційних об'єктів, сервісного обслуговування і комерційної діяльності;
- формування позитивного туристичного іміджу регіону;
- зростання рівня послуг, які надаються підприємствами кластеру;
- сприяння відтворенню і захисту природних комплексів і екосистем, флори і фауни, історико-культурних пам'яток;
- прогнозування і програмування перспективного розвитку кластеру, його фінансово-економічної та інвестиційної діяльності [2, с. 80].

Загалом за допомогою туристичного кластеру можна підвищити продуктивність праці, скоротити витрати на маркетингові дослідження, а також сприяти впровадженню інновацій. Кластерна модель співпраці, як і будь-яка інша інноваційна модель, має свої переваги та недоліки. Основною перевагою рекреаційно-туристичних кластерів є об'єднання однорідних туристичних підприємств та організацій, органів влади, представників громадськості із залученням навчальних закладів, які разом виробляють і реалізують рекреаційно-туристичні послуги та створюють гідну конкуренцію подібним туристичним продуктам на міжнародному ринку. Але для виваженого підходу до участі в туристичному кластері, на думку О. Музиченко-Козловської, необхідно знати не тільки його переваги, але й недоліки. Так, наприклад, кластер може сповільнювати нововведення тому, що інколи групове мислення пригнічує нові ідеї, зменшує їхню гнучкість. Серед недоліків можна виокремити і

проблематичність розподілу прибутку між учасниками туристичного кластеру, хоча його можна розподіляти між учасниками відповідно до суми вкладеного матеріального чи інтелектуального капіталу [4, с. 24].

Очікуваними результатами від діяльності РТК є:

- покращення соціально-економічного становища туристично-привабливої території;
- розвиток інфраструктури сервісних (санітарно-гігієнічних, побутових, медичних, прокатних) та інформаційних послуг для туристів;

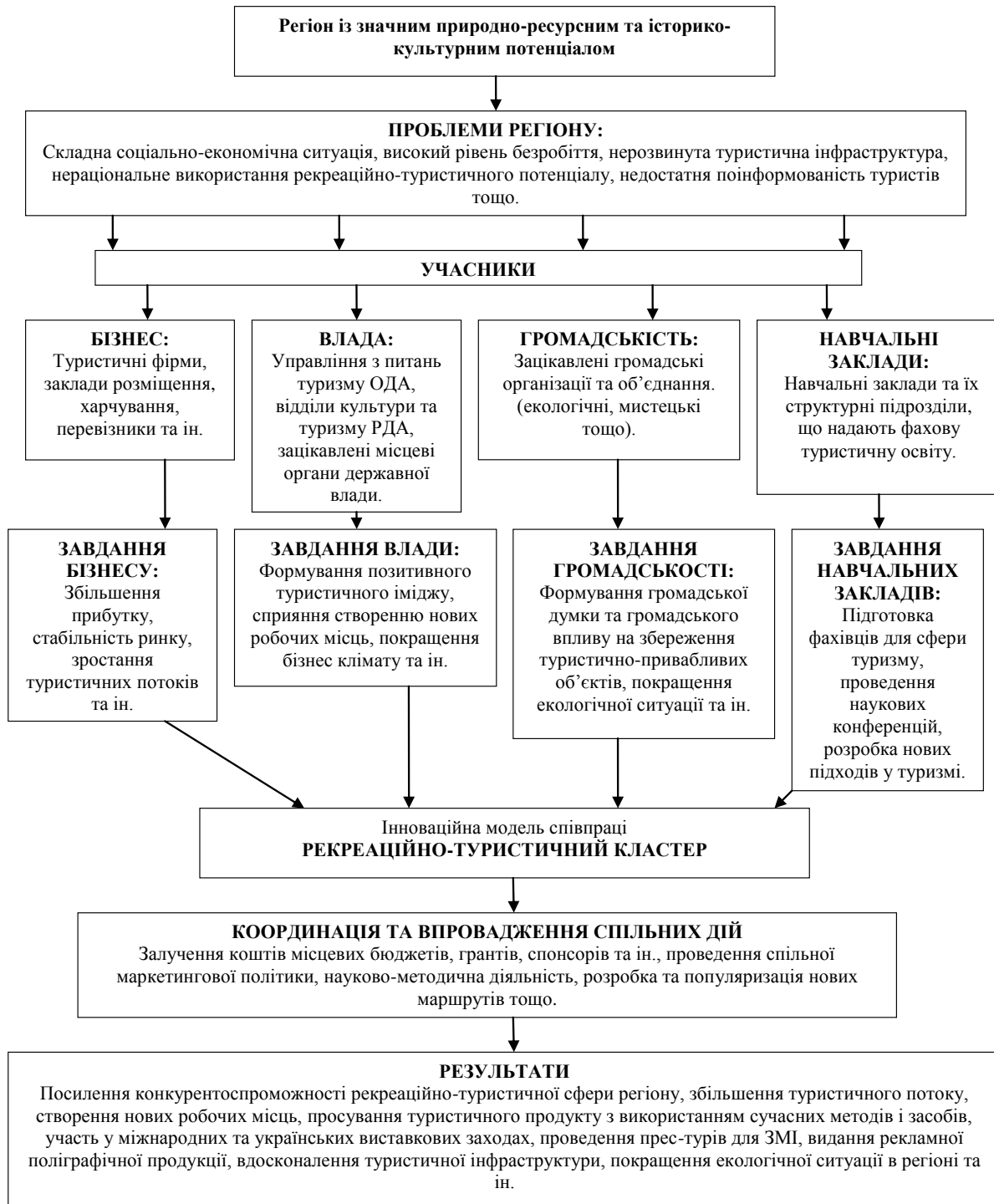


Рис. 1. Передумови для формування рекреаційно-туристичних кластеру

- розробка та реалізація маркетингової стратегії просування туристичного продукту з використанням сучасних методів і засобів (Інтернет-портал, розміщення зовнішньої реклами, участь у міжнародних та українських виставкових заходах, проведення прес-турів для ЗМІ й інфотурів вітчизняних та зарубіжних туроператорів);
- розробка, маркування туристичних маршрутів регіоном, у тому числі маркування екологічних стежок, історико-пізнавальних та науково-дослідницьких маршрутів, оздоровчих та водно-розважальних турів тощо;
- проведення навчальних тренінгів-семінарів для членів територіальних громад, організація конференцій, круглих столів та семінарів.

Результати проведених досліджень зафіксовані нижче (див. рис. 1).

Отже, кластер вважають однією з привабливих форм організації рекреаційної діяльності, особливо в умовах становлення ринкових механізмів господарювання, оскільки він об'єднує на добровільних і взаємовигідних засадах суб'єктів економічної діяльності, що дозволяє їм успішно конкурувати на ринках різних рівнів; кластерні технології сприяють налагодженню взаєморозуміння між управлінськими структурами і бізнесовими колами у процесі вирішення соціально-економічних проблем певного регіону; рекреаційна галузь – приваблива сфера вкладання інвестицій, які даватимуть повнішу віддачу за умови створення регіональних рекреаційних кластерів; регіон має реальні шанси перетворитись в один з піонерних регіонів запровадження кластерних технологій у сфері рекреації і туризму [6, с. 81].

Висновки та перспективи дослідження. Проведені спостереження засвідчили, що впровадження подібних інноваційних моделей співпраці є важливим економічним механізмом стимулювання розвитку туристичної сфери.

Утворення рекреаційно-туристичних кластерів допоможе об'єднанням неприбуткових та прибуткових структур у регіонах із значним природно-ресурсним та історико-культурним потенціалом вийти на самофінансування, створити нові робочі місця, підвищити продуктивність праці, забезпечити конкурентоспроможність регіональних туристичних продуктів та їх просування на ринку. Тому вивчення кластерних технологій належить до перспективних напрямків наукових досліджень загалом і в туристично-рекреаційній сфері зокрема.

1. Гоблик В.В. *Формування кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. економ. наук / В.В. Гоблик. – Ужгород, 2009. – 24 с.*
2. Дишловий І.М. *Питання формування та функціонування кластерів у рекреаційно-туристичному комплексі регіону / І.М. Дишловий // Економічні інновації. – Вип. 44. – Одеса: ІПРЕД НАН України, 2011. – С. 80-81.*
3. Кузик С. *Теоретичні проблеми туризму : суспільно-географічний підхід / С. Кузик. – Львів : ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 254 с.*
4. Музиченко-Козловська О.В. *Переваги кластерної моделі розвитку туризму над іншими формами об'єднань / О.В. Музиченко-Козловська // Проблеми науки. – №3. – 2009. – С. 21-26.*

5. Портер М. Конкуренція : учеб. пособ. / М. Портер / пер. с англ. – М., 2001. – 301 с.
6. Семенов В., Мозгальова В., Давиденко І. Регіональний рекреаційний кластер у контексті структурної перебудови економіки регіону / В. Семенов, В. Мозгальова, І. Давиденко // Регіональна економіка. – №3. – 2006. – С. 78-89.
7. Терехух А., Бандура Н. Туристичний кластер як форма посилення конкурентних переваг регіону / А. Терехух, Н. Бандура // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 2012. – С. 265-270
8. Шаблій О. Основи теорії суспільної географії / О. Шаблій – Львів : ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 442 с.